



Верховний  
Суд

# Способи захисту земельних прав: віндикація, реституція чи повернення

Ольга Ступак,  
суддя КЦС ВС

## Відновлення порушеного права власності відбувається в ефективний спосіб

Відповідно до частини першої статті 4 ЦПК України, частини першої статті 16 ЦК України кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Частиною першою статті 15 ЦК України визначено право кожної особи на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

З урахуванням цих норм правом на звернення до суду за захистом наділена особа в разі порушення, невизнання або оспорювання саме належних їй прав, свобод чи інтересів, а також у разі звернення до суду органів і осіб, уповноважених захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державні та суспільні інтереси.

## Стаття 5 ЦПК України Способи захисту, які застосовуються судом

Здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором.

У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону.

У разі порушення (невизнання, оспорування) суб'єктивного цивільного права чи інтересу у потерпілої особи виникає право на застосування конкретного способу захисту. Цим правом на застосування певного способу захисту і є права, які існують у рамках захисних правовідносин. Тобто спосіб захисту реалізується через суб'єктивне цивільне право, яке виникає та існує в рамках захисних правовідносин (зобов'язань).

За статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) визнається право людини на доступ до правосуддя, а за статтею 13 Конвенції - на ефективний спосіб захисту прав, і це означає, що особа має право пред'явити в суді таку вимогу на захист цивільного права, яка відповідає змісту порушеного права та характеру правопорушення. Пряма чи опосередкована заборона законом на захист певного цивільного права чи інтересу не може бути виправданою.

Під способами захисту суб`єктивних прав розуміють закріплені законом матеріально-правові заходи охоронного характеру, за допомогою яких проводиться поновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав і вплив на правопорушника (див. пункт 5.5 постанови Великої Палати Верховного Суду від 22 серпня 2018 року у справі № 925/1265/16).

Водночас під ефективним засобом (способом) слід розуміти такий, що спричиняє потрібні результати, наслідки, тобто матиме найбільший ефект по відновленню відповідних прав, свобод та інтересів на стільки, на скільки це можливо.

Негаторний позов - це позов власника, який є **фактичним володільцем** майна, до будь-якої особи про усунення перешкод, які ця особа створює у користуванні чи розпорядженні відповідним майном. Позивач за негаторним позовом вправі вимагати усунути існуючі перешкоди чи зобов'язати відповідача утриматися від вчинення дій, що можуть призвести до виникнення таких перешкод. Означений спосіб захисту спрямований на усунення порушень прав власника, які не пов'язані з позбавленням його володіння майном.

Предметом віндикаційного позову є вимога власника, який **не є фактичним володільцем** індивідуально-визначеного майна, до особи, яка незаконно фактично володіє цим майном, про повернення його з чужого незаконного володіння. Метою віндикаційного позову є забезпечення введення власника у володіння майном, якого він був незаконно позбавлений.

Визначальним критерієм для розмежування віндикаційного та негаторного позовів є наявність або відсутність в особи права володіння майном на момент звернення з позовом до суду.

Постанова ВП ВС від 14 листопада 2018 року справа № 183/1617/16-ц  
(провадження № 14-208цс18) (умовна назва справи: «Ліси, Піщанська сільська рада»)

Заявлені вимоги:

- визнати неправомірним і скасувати пункт 32 рішення сільської ради;
- визнати недійсним державний акт на право приватної власності на земельну ділянку;
- витребувати земельну ділянку з незаконного володіння ОСОБА\_3 та зобов'язати її повернути земельну ділянку у власність держави

Постанова ВП ВС від 14 листопада 2018 року справа № 183/1617/16-ц  
(провадження № 14-208цс18)  
частина I

60. Велика Палата Верховного Суду вважає, що рішення Піщанської сільської ради від 29 грудня 2007 року про вилучення із земель лісового фонду та введення у межі села Піщанки земельної ділянки є незаконним як таке, що прийняте за відсутності волевиявлення власника - держави. Тому це рішення не створює правових наслідків незалежно від того, чи було воно скасоване судовим рішенням в іншій справі.

61. Відсутність спрямованого на відчуження земельної ділянки рішення повноважного органу державної влади - Дніпропетровської ОДА - означає, що держава як власник волю на відчуження цієї ділянки не виявляла. Суди дійшли правильного висновку, що вона вибула з володіння власника поза його волею - без прийняття ним відповідного рішення. Відсутність заперечення користувача земельної ділянки проти її вилучення, на що звертає увагу Піщанська сільська рада, не свідчить про належний спосіб вилучення цієї ділянки із земель лісогосподарського призначення, а також про те, що був вияв волі повноважної особи на її відчуження.

62. Таким чином, оскільки держава в особі Дніпропетровської ОДА не розпорядилася земельною ділянкою у передбачений законом спосіб, Піщанська сільська рада відчужила її без вираження на це волі власника.

Постанова ВП ВС від 14 листопада 2018 року справа № 183/1617/16-ц  
(провадження № 14-208цс18)

Частина II

82. З огляду на те, що необхідною передумовою виникнення права власності на земельну ділянку за певних обставин має бути рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування, які діють від імені власника, про передання у власність земельної ділянки (див. висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 31 жовтня 2012 року у справі № 6-53цс12), відсутність у справі № 183/1617/16 такого рішення з боку держави як власника земельних ділянок свідчить про відсутність рішення уповноваженого органу виконавчої влади, на підставі якого територіальна громада села Піщанки набула право власності на земельні ділянки. Отже, оскаржене рішення (*Піщанської ради про передачу у власність громадянам*) не є первинною підставою вибуття земельних ділянок з власності держави в особі Дніпропетровської ОДА.

86. Велика Палата Верховного Суду вважає, що власник з дотриманням вимог статей 387 і 388 ЦК України може витребувати належне йому майно від особи, яка є останнім його набувачем, незалежно від того, скільки разів це майно було відчужене до того, як воно потрапило у володіння останнього набувача (близький за змістом підхід сформулював Верховний Суд України у висновку, викладеному у постанові від 17 грудня 2014 року у справі № 6-140цс14). **Для такого витребування оспорювання наступних рішень органів державної влади чи місцевого самоврядування, договорів, інших правочинів щодо спірного майна і документів, що посвідчують відповідне право, не є ефективним способом захисту права власника.**



Постанова ВП ВС від 14 листопада 2018 року справа № 183/1617/16-ц  
(провадження № 14-208цс18)

Частина III

88. Згідно з абзацом першим частини першої статті 116 ЗК України у редакції, чинній на час видання державного акта, громадяни набувають права власності та права користування земельними ділянками із земель державної або комунальної власності за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування в межах їх повноважень, визначених цим кодексом.

91. Відповідно до частини першої статті 126 ЗК України у редакції, чинній на час видання державного акта, право власності на земельну ділянку посвідчується державним актом (у редакції, чинній з 1 травня 2009 року до 1 січня 2013 року - державним актом, крім випадків, визначених частиною другою цієї статті; а у редакції, чинній з 1 січня 2013 року, право власності, користування земельною ділянкою оформлюється відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»).

93. Отже, підставою набуття земельної ділянки у власність із земель державної чи комунальної власності є відповідне рішення органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, а не державний акт на право власності на земельну ділянку.

94. Аналогічно наведеним вище висновкам щодо вимоги про визнання неправомірним і скасування пункту 32 оскарженого рішення (пункт 87 цієї постанови) Велика Палата Верховного Суду вважає, **що визнання недійсним державного акта не є необхідним для вирішення питання про належність права власності на земельну ділянку та для її витребування з чужого незаконного володіння.** А тому суди мали відмовити у задоволенні цієї позовної вимоги.

Постанова ВП ВС від 14 листопада 2018 року справа № 183/1617/16-ц  
(провадження № 14-208цс18)

Частина IV

143. Однією з підстав державної реєстрації права власності на нерухоме майно є рішення суду, яке набрало законної сили, щодо права власності на це майно (пункт 9 частини першої статті 27 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»). Рішення суду про витребування нерухомого майна з чужого незаконного володіння є таким рішенням і передбачає внесення відповідного запису до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

144. У разі задоволення позовної вимоги про витребування нерухомого майна з чужого незаконного володіння суд витребує таке майно на користь позивача, а не зобов'язує відповідача повернути це майно власникові. Таке рішення суду є підставою для внесення до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно запису про державну реєстрацію за позивачем права власності на нерухоме майно, зареєстроване у цьому реєстрі за відповідачем.

Постанова ВП ВС від 11 лютого 2020 року, справа № 922/614/19  
(провадження № 12-157гс19)

Заявлені вимоги позову:

- визнати незаконним та скасувати наказ ГУ Держземагентства про передачу у оренду земельної ділянки;
- визнати недійсним договір оренди землі;
- зобов'язати ФГ та ОСОБА\_1 повернути у відання держави в особі ГУ Держгеокадастру земельні ділянки державної власності

Постанова ВП ВС від 11 лютого 2020 року, справа № 922/614/19  
(провадження № 12-157гс19)

50. Власник з дотриманням вимог статті 388 Цивільного кодексу України може витребувати належне йому майно від особи, яка є останнім його набувачем, незалежно від того, скільки разів це майно було відчужене до того, як воно потрапило у володіння останнього набувача. Для такого витребування не потрібно визнавати недійсними рішення органів державної влади чи місцевого самоврядування, які вже були реалізовані і вичерпали свою дію, оскаржувати весь ланцюг договорів та інших правочинів щодо спірного майна.

51. У спорах про витребування майна суд має встановити обставини незаконного вибуття майна власника на підставі наданих сторонами належних, допустимих і достатніх доказів. При цьому закон не вимагає встановлення судом таких обставин у іншій судовій справі, зокрема не вимагає визнання незаконними рішень, відповідно до яких відбулось розпорядження майном на користь фізичних осіб, у яких на підставі цих рішень виникли права.

## Постанова ВП ВС від 11 лютого 2020 року, справа № 922/614/19 (провадження № 12-157гс19)

52. Оскільки вимога про визнання наказів ГУ Держземагентства незаконними та їх скасування не є ефективним способом захисту, адже задоволення такої вимоги не призвело б до відновлення володіння відповідною земельною ділянкою, то така вимога не є нерозривно пов'язаною з вимогою про витребування земельної ділянки із чужого незаконного володіння. При цьому позивач у межах розгляду справи про витребування земельної ділянки із чужого незаконного володіння вправі посилатися, зокрема, на незаконність зазначених наказів без заявлення вимоги про визнання їх незаконними та скасування, оскільки такі рішення за умови їх невідповідності закону не тягнуть правових наслідків, на які вони спрямовані.

Подібні за змістом висновки сформульовані Великою Палатою Верховного Суду, зокрема, у постановках від 14 листопада 2018 року у справі № 183/1617/16 (провадження № 14-208цс18), від 22 січня 2020 року у справі № 910/1809/18 (провадження № 12-148гс19).

Постанова ВП ВС від 28 листопада 2018 року, справа № 504/2864/13-ц  
(провадження № 14-452цс18) (землі водного фонду)

Заявлені вимоги позову:

- визнати недійсним протокол, згідно з яким переможцем аукціону з продажу земельної ділянки сільськогосподарського призначення стало ТзОВ;
- визнати недійсними договір купівлі-продажу земельної ділянки та договір міни;
- зобов'язати ОСОБА\_14 повернути земельну ділянку.

Постанова ВП ВС від 28 листопада 2018 року, справа № 504/2864/13-ц  
(провадження № 14-452цс18) (землі водного фонду)

Отже, землі прибережних захисних смуг є землями водного фонду України, на які розповсюджується особливий порядок надання та використання. Такі землі можуть змінювати володільця шляхом передання їх у приватну власність лише у випадках, прямо передбачених у статті 59 ЗК України.

Апеляційний суд правильно застосував висновок Верховного Суду України, викладений у постанові від 19 листопада 2014 року у справі № 6-175цс14, про те, що існування прибережних захисних смуг визначеної ширини передбачене нормами закону (стаття 60 ЗК України, стаття 88 ВК України). А тому відсутність проекту землеустрою щодо встановлення прибережної захисної смуги не свідчить про відсутність самої прибережної захисної смуги, оскільки її розміри встановлені законом (аналогічного висновку дійшла і Велика Палата Верховного Суду у постанові від 30 травня 2018 року у справі № 469/1393/16-ц).

Постанова ВП Верховного Суду від 28 листопада 2018 року, справа № 504/2864/13-ц (провадження № 14-452цс18) (землі водного фонду)

70. Водночас Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що заволодіння громадянами та юридичними особами землями водного фонду всупереч вимогам ЗК України (перехід до них права володіння цими землями) є неможливим. Розташування земель водного фонду **вказує на неможливість виникнення приватного власника, а отже, і нового володільця**, крім випадків, передбачених у статті 59 цього кодексу (див. також висновок Великої Палати Верховного Суду, сформульований у постанові від 22 травня 2018 року у справі № 469/1203/15-ц).

71. Отже, зайняття земельної ділянки водного фонду з порушенням статті 59 ЗК України має розглядатися як не пов'язане з позбавленням володіння порушення права власності держави чи відповідної територіальної громади. У такому разі позовна вимога зобов'язати повернути земельну ділянку має розглядатися як негаторний позов, який може бути заявлений упродовж всього часу тривання порушення прав законного володільця відповідної земельної ділянки водного фонду (див. також пункт 96 постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 653/1096/16-ц).

72. З огляду на наведене правильним є висновок апеляційного суду про те, що застосування до договору міни наслідків недійсності правочину, передбачених статтею 216 ЦК України, не призводить до поновлення прав держави та не дає підстав для задоволення вимоги про повернення земельної ділянки у власність держави як наслідку недійсності договору міни.



Постанова ВП ВС від 23 листопада 2021 року справа № 359/3373/16-ц  
(провадження № 14-2цс21) (землі лісів, володіння – принцип реєстраційного підтвердження  
володіння)

Частина I

51. Заволодіння громадянами та юридичними особами землями водного фонду всупереч вимогам ЗК України є неможливим, крім випадків, передбачених у статті 59 цього Кодексу. Протиправне зайняття такої земельної ділянки водного фонду або державну реєстрацію права власності на неї за приватною особою слід розглядати як не пов'язане з позбавленням володіння держави чи відповідної територіальної громади. Таке право захищається не віндикаційним, а негаторним позовом.

53. Володіння приватними особами лісовими ділянками цілком можливе, оскільки вони можуть мати такі ділянки на праві власності.

56. ВП ВС підтверджує свій висновок про те, що вимога про витребування земельної ділянки лісогосподарського призначення з незаконного володіння (віндикаційний позов) в порядку статті 387 ЦК України є ефективним способом захисту права власності.

59. Заволодіння земельними ділянками є неможливим лише в разі, якщо на такі ділянки в принципі, жодних умов не може виникнути право власності. Якщо ж закон допускає набуття права власності на земельні ділянки, але обмежує їх використання лише з певною метою, то передання ділянок з порушенням такого обмеження може свідчити про те, що право власності порушника на земельну ділянку не виникло, але не свідчить про неможливість заволодіння (зокрема, неправомірного) земельною ділянкою.

Постанова ВП ВС від 23 листопада 2021 року справа № 359/3373/16-ц  
(провадження № 14-2цс21) (землі лісів, володіння – принцип реєстраційного підтвердження  
володіння)

## Частина II

61. Відомості державного реєстру прав на нерухомість презюмуються правильними, доки не доведено протилежне, тобто державна реєстрація права за певною особою не є безспірним підтвердженням наявності в цієї особи права, але створює спростовувану презумпцію права такої особи.

62. З урахуванням специфіки обороту нерухомого майна володіння ним досягається без його фізичного утримання або зайняття. Суб`єкт, за яким зареєстроване право власності, визнається фактичним володільцем нерухомого майна. Реєстрація права власності на нерухоме майно створює спростовувану презумпцію наявності в суб`єкта права володіння цим майном (як складової права власності).

63. Особа, за якою зареєстроване право власності на нерухоме майно, є його володільцем. У випадку незаконного, без відповідної правової підстави заволодіння таким майном, право власності (включаючи права володіння, користування та розпорядження) насправді і далі належатиме іншій особі – власникові. Дійсний власник має право витребувати це майно з незаконного володіння особи, за якою воно зареєстроване на праві власності.

64. Заволодіння нерухомим майном шляхом державної реєстрації права власності на нього ще не означає, що такий володільць набув право власності (права володіння, користування та розпорядження) на це майно. Власник, якого незаконно, без відповідної правової підстави, позбавили володіння нерухомим майном шляхом державної реєстрації права власності на це майно за іншою особою, не втрачає право володіння нерухомим майном. Інша особа внаслідок державної реєстрації за нею права власності на нерухоме майно стає його фактичним володільцем (бо про неї є відповідний запис у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно), але не набуває право володіння на відповідне майно, бо воно, будучи складовою права власності, і далі належить власникові. Власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави, ним заволділа.

Постанова ВП ВС від 23 листопада 2021 року справа № 359/3373/16-ц  
(провадження № 14-2цс21) (землі лісів, володіння – принцип реєстраційного підтвердження  
володіння)

### Частина III

66. Особа, за якою зареєстроване право власності, є володільцем нерухомого майна, але право власності (включаючи право володіння як складову права власності) може насправді належати іншій особі. Заволодіння земельною ділянкою шляхом державної реєстрації права власності є можливим незалежно від того, набув володільць право власності (і право володіння) на таку ділянку чи ні.

67. Володіння як фактичний стан слід відрізнити від права володіння. Право володіння, користування та розпоряджання майном належать власнику майна (частина перша статті 317 ЦК України), незалежно від того, є він фактичним володільцем чи ні.

70. Йдеться не про державну реєстрацію права власності за порушником (яке і розглядається як фактичне заволодіння), а про вчинення фізичних дій щодо земельної ділянки - її зайняття (яке не є заволодінням). Відповідно до принципу реєстраційного підтвердження володіння нерухомим майном його фізичне зайняття особою, за якою не зареєстроване право власності на таке майно, не позбавляє власника фактичного володіння, але створює перешкоди у здійсненні ним права користування своїм майном. У таких випадках підлягає застосуванню стаття 391 ЦК України, відповідно до якої власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном (негаторний позов).

Постанова ВП ВС від 23 листопада 2021 року справа № 359/3373/16-ц  
(провадження № 14-2цс21) (землі лісів, володіння – принцип реєстраційного підтвердження  
володіння)

Частина IV (повноваження прокурора на представництво інтересів держави)

80. Держава вступає у цивільні правовідносини, має цивільну правоздатність нарівні з іншими її учасниками. Держава набуває і здійснює цивільні права й обов'язки через відповідні органи, які діють у межах їхньої компетенції. Поведінка органів, через які діє держава, розглядається як поведінка держави у відповідних, зокрема у цивільних, правовідносинах. У тих відносинах, в які вступає держава, органи, через які вона діє, не мають власних прав і обов'язків, а наділені повноваженнями (компетенцією) представляти державу у відповідних правовідносинах.

81. Держава бере участь у справі як сторона через відповідний її орган, наділений повноваженнями у спірних правовідносинах. Під час розгляду справи у суді фактичною стороною у спорі є держава.

85. ВП ВС підтверджує свій висновок про відсутність підстав для представництва прокурором інтересів держави в особі державного підприємства.

86. Позовні вимоги прокурора, спрямовані на захист прав або інтересів не держави, а державного підприємства, не підлягають розгляду по суті.

Постанова ВП ВС від 23 листопада 2021 року справа № 359/3373/16-ц  
(провадження № 14-2цс21) (землі лісів, володіння – принцип реєстраційного підтвердження  
володіння)

Частина V (ефективний спосіб захисту)

148. Власник з дотриманням вимог статті 388 ЦК України може витребувати належне йому майно від особи, яка є останнім його набувачем, незалежно від того, скільки разів це майно було відчужене до того, як воно потрапило у володіння останнього набувача. Для такого витребування оспорювання рішень органів державної влади чи місцевого самоврядування, ланцюга договорів, інших правочинів щодо спірного майна і документів, що посвідчують відповідне право, не є ефективним способом захисту права власника. Коли має бути застосована вимога про витребування майна з чужого незаконного володіння, вимога власника про визнання права власності чи інші його вимоги, спрямовані на уникнення застосування приписів статей 387 і 388 ЦК України, є неефективними.

## Позовна давність

Постанова ВП ВС від 16 червня 2020 у справі № 372/266/15-ц  
(провадження № 14-396цс19)

Перш ніж застосувати позовну давність, суд має з'ясувати та зазначити у судовому рішенні, чи порушене право або охоронюваний законом інтерес позивача, за захистом якого той звернувся до суду. Якщо таке право чи інтерес не порушені, суд відмовляє у задоволенні позову через його необґрунтованість. Лише якщо буде встановлено, що право або охоронюваний законом інтерес особи дійсно порушені, але позовна давність спливла, і про це зробила заяву інша сторона спору, суд відмовляє у позові через сплив позовної давності за відсутності поважних причин її пропуску, наведених позивачем.

## Позовна давність

Постанови ВС від 11 жовтня 2021 року у справі № 610/1253/17-ц (провадження 61-16562св20), від 21 червня 2022 року у справі № 757/27707/17-ц (провадження № 61-16435св21)

Позовна давність є строком для подання позову як безпосередньо суб`єктом, право якого порушене (зокрема державою, що наділила для виконання відповідних функцій у спірних правовідносинах певний орган державної влади, який може звернутися до суду), так і прокурором, уповноваженим законом звертатися до суду з позовом в інтересах держави як носія порушеного права, від імені якої здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах може певний її орган.

Постанова ВП ВС від 20 липня 2022 року справа № 910/5201/19  
(провадження № 12-37гс21)

Якщо орган місцевого самоврядування приймає рішення всупереч закону та інтересам мешканців міста й Українського народу, то саме прокурор має право діяти на захист порушених державних інтересів шляхом подання відповідного позову до суду.

ВП ВС погодилася з висновками суду апеляційної інстанції, що спірна земельна ділянка підлягала виключно продажу на земельних торгах і звернення прокурора як позивача у цій справі є виправданим та не суперечить нормам закону.



### Постанова ВС від 07 червня 2022 року у справі № 599/1466/19 (провадження № 61-12850св20)

У випадку, коли реєстрація права власності суміжного землекористувачам порушує право власності позивача на його земельну ділянку, яке виникло ще у 1998 року, належним способом судового захисту є скасування запису про державну реєстрацію відповідача.

### Постанова ВС від 26 липня 2021 року у справі № 454/662/19 (провадження № 61-12850св20)

Позов власника про витребування майна в особи, яка придбала його в результаті електронних (публічних) торгів, підлягає задоволенню лише в тому разі, якщо торги були визнані недійсними, оскільки відповідно до частини першої статті 388 ЦК України власник має право витребувати майно, яке вибуло з володіння поза його волею, і в добросовісного набувача.

## Постанова ВП ВС від 12 жовтня 2021 року справа № 233/2021/19 (провадження № 14-166цс20)

ВП ВС виснувала, що на предмет подібності слід оцінювати саме ті правовідносини, які є спірними у порівнюваних ситуаціях. Встановивши учасників спірних правовідносин, об'єкт спору (які можуть не відповідати складу сторін справи та предмету позову) і зміст цих відносин (права й обов'язки сторін спору), суд має визначити, чи є певні спільні риси між спірними правовідносинами насамперед за їхнім змістом. А якщо правове регулювання цих відносин залежить від складу їх учасників або об'єкта, з приводу якого вони вступають у правовідносини, то у такому разі подібність слід також визначати за суб'єктним і об'єктним критеріями відповідно. Для встановлення подібності спірних правовідносин у порівнюваних ситуаціях суб'єктний склад цих відносин, предмети, підстави позовів і відповідне правове регулювання не обов'язково мають бути тотожними, тобто однаковими (пункт 39 постанови).

З-поміж цих критеріїв змістовий (оцінювання спірних правовідносин за характером урегульованих нормами права та договорами прав і обов'язків сторін спору) є основним, а два інші – додатковими. Суб'єктний і об'єктний критерії матимуть значення у випадках, якщо для застосування норми права, яка поширюється на спірні правовідносини, необхідним є специфічний суб'єктний склад цих правовідносин або їх специфічний об'єкт (пункт 97 постанови).



—  
Верховний  
Суд

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!!!